

Лідія Товкун
(Переяслав-Хмельницький)

НАРАДИ І З'ЇЗДИ САНІТАРНО-ХАРЧОВИХ ЛІКАРІВ У 20-30-х рр. ХХ ст. ТА ЇХ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ГІГІЄНИ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено діяльність Всеукраїнських санітарних Рад, З'їздів санітарно-харчових лікарів, Всеукраїнських нарад санітарно-харчових лікарів у 20-30-х рр. ХХ ст., а також їх роль у розвитку гігієни харчування в Україні у зазначений період.

Методологія даного дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та системного аналізу фактів і подій.

У висновку стверджується, що на основі прийнятих рішень і резолюцій на Українських нарадах санітарно-харчових лікарів і лабораторних працівників, а також Українських санітарно-харчових з'їздах у 20-30-х рр. ХХ ст. в Україні впроваджено ряд заходів щодо поширення мережі районних і крайових лабораторій, підготовці лікарів-спеціалістів у галузі харчової санітарії завдяки відкриттю у медичних інститутах санітарно-гігієнічних факультетів. Науково-педагогічний персонал яких здійснював дослідження у галузі гігієни харчування, а результати публікував у наукових виданнях. Для вивчення питань гігієни харчування створено науково-дослідні інститути харчування в Одесі (перший у Радянському Союзі), Харкові, Києві та Донецьку, що стало провідним фактором у подальшому розвитку гігієни харчування в Україні. З метою популяризації основ гігієни харчування серед населення створювалися товариства пропаганди здорового харчування, а також видавалася масова популярна література з питань гігієни харчування. Завдяки отриманим результатам українських фахівців у галузі гігієни та санітарії харчування здійснено чималий вклад у санітарно-харчове законодавство СРСР.

Ключові слова: *Всеукраїнська санітарна Рада, З'їзд санітарно-харчових лікарів, Всеукраїнська нарада санітарно-харчових лікарів, гігієна харчування, науково-дослідний інститут харчування.*

Після остаточного встановлення радянської влади в Україні вслід визвольних змагань ще не було можливості серйозно зайнятися науковими питаннями раціонального харчування населення. Оскільки в першу чергу застосовувалися всі заходи для боротьби з епідеміями, ліквідації холери, паразитарних тифів, венеричних хвороб і хвороб, пов'язаних із голодом. Тому питання забезпечення населення харчуванням було одним із головних. Продуктів харчування на той час було мало, а їхня якість – дуже сумнівна. Саме через це перед санітарною організацією та гігієнічною наукою постали нові завдання, що вимагали значного розширення та укріплення санітарно-харчового нагляду в Україні та наукових досліджень у галузі гігієни харчування. Для виконання цих завдань скликалися губернські наради санітарних лікарів, Українські санітарні Ради і з'їзди. На цих зібраннях приймалися певні рішення, що втілювалися у практику. Тому вивчення діяльності Всеукраїнських санітарних Рад, з'їздів санітарно-харчових лікарів, Всеукраїнських нарад санітарно-харчових лікарів у 20-30-х рр. ХХ ст. дозволить з'ясувати їх роль у розвитку санітарно-харчового нагляду та гігієни харчування в Україні у зазначений період.

Окремі аспекти згаданої проблеми висвітлювалися у працях науковців, як радянських, так і сучасних. Зокрема, статті Б.Л. Гордіна «Пути развития гигиены питания в УССР за 40 лет» і «Розвиток гігієни харчування в УРСР» [4-5] та книги О.О. Грандо «Развитие гигиены в Украинской ССР» [6, с. 105-111], а також Я. Ганіткевича «Історія української медицини в датах та іменах» [2] містять побіжну інформацію про Всеукраїнські санітарні Ради, з'їзди санітарно-харчових лікарів і Всеукраїнські наради санітарно-харчових лікарів, а також результати діяльності санітарно-харчового нагляду. Діяльності Першої Всеукраїнської наради санітарних лікарів присвячена стаття професора В.І. Смоляра «До 75-річчя із часу проведення Першої Всеукраїнської наради санітарних лікарів» [14]. Отже, діяльність нарад і з'їздів санітарно-харчових лікарів у 20-30-х рр. ХХ ст. та їх внесок у розвиток гігієни харчування в Україні у зазначений період не була предметом цілісного наукового дослідження, що зумовлює наукову актуальність вивчення поставленої проблеми.

Із 1922 р. на Всеукраїнських санітарних Радах і з'їздах гігієністів і епідеміологів, численних губернських нарадах санітарних лікарів Одеської, Харківської, Катеринославської, Донецької губерній порушувалося питання про необхідність впровадження широких заходів щодо організації раціонального харчування населення [5, с. 554]. Зокрема, на III Всеукраїнському з'їзді гігієністів і епідеміологів у 1922 р. Л.В. Громашевський у своїй доповіді «До питання про диференціацію лікарської праці в галузі профілактичної медицини» наголосив на необхідність створення запобіжного санітарного нагляду та наукового розроблення питань харчування населення УРСР. Це питання настільки було актуальним на той час, що вже в серпні 1922 р. на сесії I Всеукраїнської санітарної Ради М.Ю. Бродський у своїй доповіді «Про санітарне законодавство й обов'язкові санітарні постанови» окреслив перші кроки в справі організації санітарно-харчового нагляду. А з 1 червня 1923 р. Декретом Раднаркому УРСР «Про санітарні органи республіки» питання про забезпечення санітарно-харчового нагляду поставлене як велике державне завдання. Від цієї дати розпочалася наполеглива робота щодо створення в радянській Україні державного санітарно-харчового нагляду, організації лабораторій, планова підготовка кадрів санітарних працівників, а також створення спеціальних кафедр і науково-дослідних інститутів, які б займалися вивченням питань гігієни харчування [4].

12 лютого 1925 р. видано перший закон про санітарний нагляд за виготовленням, збереженням і реалізацією харчових продуктів в УРСР, на основі якого створено ряд санітарних правил для різних галузей харчової промисловості, введено обов'язковий медичний огляд усіх працівників харчових підприємств, розроблялися питання стандартизації харчових продуктів.

Питання щодо гігієни харчування обговорювалися на сесії IV Всеукраїнської санітарної Ради у березні 1925 р. Зокрема, А.І. Піжов доповів про стан харчування населення Харківської губернії в 1924-1925 рр., А.А. Корсунський – у Мелітополі, а Н.П. Волков – у Куп'янській окрузі. У цих доповідях висвітлена діяльність санітарних організацій, спрямованих на розв'язок питань раціонального харчування населення. Також на цій сесії обговорювалися питання важливості організації санітарно-харчового нагляду та громадського харчування, необхідність розроблення санітарно-оздоровчих заходів [5, с. 563].

У постанові IV Всеукраїнської санітарної Ради з питань харчування і харчового нагляду прийнято рішення про запрошення харчових лікарів для спеціального обслуговування харчових підприємств за умови призначення таких лікарів тільки органами охорони здоров'я і введення їх у склад місцевих санітарних організацій. Така ж постанова прийнята X Всесоюзним з'їздом епідеміологів, бактеріологів і санітарних лікарів у 1926 р.

Ці постанови відразу ж впроваджувалися в життя. Так, у 1926 р. у шести окружних містах України було 17 санітарно-харчових лікарів; у 1929 р. кількість їх збільшується до 29; у 1930 р. – до 45 чоловік. Із зростанням мережі громадського харчування і підприємств харчової промисловості у 1931 р. кількість санітарно-харчових лікарів становила вже 105 чоловік, у 1932 р. – 145 чоловік. Окрім того, 700 лікуючих лікарів було прикріплено до заводських, шахтних, фабричних, студентських їдалень для здійснення нагляду за санітарним станом їдалень і якістю харчування [5, с. 563].

Унаслідок стрімкого зростання в УРСР харчової промисловості, громадського харчування та торгівлі харчовими продуктами збільшилася і кількість харчових об'єктів, які підлягали санітарному нагляду. Однією із основних форм роботи перших санітарно-харчових лікарів було вивчення підприємств із метою підвищення їх санітарної культури. Приміром, у 1924-1925 рр. в Україні було здійснено 198820 санітарних оглядів харчових підприємств, а загальна кількість лабораторних аналізів харчових продуктів сягала близько 20000. На великих ринках республіки організовувалися контрольно-харчові відділення санепідстанцій. Ці відділення проводили велику роботу щодо контролю за самітними умовами продажу та якістю молока, молочних та інших харчових продуктів,

які продавалися на ринку. Станом на 1940 р. їх налічувалося лише 112 відділень на всю Україну [5, с. 564], а зараз вони є на кожному ринку будь-якого населеного пункту.

Перша Всеукраїнська нарада санітарно-харчових лікарів, яка відбулася 24-26 квітня 1926 р. в Одесі, стала початком планомірної спільної науково-практичної роботи гігієнічних кафедр, лабораторій і практичних санітарних лікарів. У ній взяли участь 128 чоловік: вчені-гігієністи, санітарно-харчові лікарі, лабораторні працівники, кулінари [5, с. 564].

Нараду відкрив Наркомздрав України Д.І. Єфімов, який у своєму виступі наголосив на тому, що ця нарада стала початком планомірної наукової праці з питань харчування населення України. Доповідач вказав на започатковані в республіці норми харчування для різних професійних груп населення, узгоджені методи визначення енергетичної цінності готових страв, які готують у їдальнях, запровадженні найбільш раціональні способи кулінарної обробки харчових продуктів із метою збереження їх біологічної цінності, накреслені напрямки вивчення перспектив сировинної бази. У промові також наголошувалося на недостатність розвитку громадського харчування та його якості [14].

На нараді виступили з доповідями видатні українські гігієністи: професори В.А. Углов (Харків) і М.М. Костямін (Одеса).

Зокрема, професор В.А. Углов виступив із програмною доповіддю «Проблеми сурогатного харчування». Доповідач проаналізував якість і хімічний склад сурогатів хліба, що існували на той час (з додаванням лободи, жолудів, кукурудзи, макухи, соломи, картоплі та ін.), охарактеризував їх вплив на травну та нервову системи. Такий же аналіз промовець здійснив стосовно маргарину, рослинних вершків, молока з бобових, патоки, глюкози, одержаної з целюлози за допомогою концентрованої сірчаної кислоти та глюкози, одержаної з вати, сахарину, дульцину як цукрозамінників і сурогатів кави та чаю.

Після обговорення цієї доповіді учасниками наради було прийнято ряд визначальних рішень: сурогати хліба виготовляти із суміші жита і пшениці з домішкою не більше 20 % відсіяного борошна, ячменю, кукурудзи, гречки або сушеної картоплі; найкращим сурогатом м'яса визнано рибні консерви. Рекомендовано всіма способами стимулювати будівництво рибоконсервних заводів і суден-рефрижераторів, заохочувати розвиток свинарства і кролівництва як джерела повноцінних білків, а також раціонально використовувати дріжджі та відходи пивних заводів; для виготовлення сурогатів жиру рекомендовано заохочувати виробництво маргарину та вершків із рослинних масел; для виготовлення сурогатів цукру рекомендовано стимулювати виробництво синтетичної глюкози з деревини і целюлози, одночасно визнано доцільним заборонити вживання дульцину; сприяти виробництву фруктових соків і вивченню способів їх консервування; визнано доцільним відхилити спосіб консервування соків шляхом пастеризації та рекомендувати для цього азбестові фільтри Зейтца, застосування яких дають стерильні фільтрати; рекомендувати будівництво сушарень для висушування фруктів та овочів [14].

Професор М.М. Костямін доповів про санітарно-гігієнічний контроль у консервному виробництві, а також про методи лабораторних досліджень харчових продуктів. Ним вперше сформована класифікація оцінки якості харчових продуктів, за якою він поділяв усі досліджені продукти на 6 груп: повноцінні (добротні); низької якості (малоцінні); недоброякісні (недобротні); фальсифікати; отруйні; сурогати [14].

Із ґрунтовною доповіддю «Санітарно-харчовий нагляд у Республіці та його чергові завдання» виступила співробітниця Наркомздраву України А.А. Адамова (Харків). Доповідачка вказала на незадовільний стан санітарно-харчової справи в Україні. Приміром, вона зауважила на тому, що санітарним оглядом охоплено лише незначну частину харчових об'єктів. Вказала на недостатню кількість санітарних кадрів – лише 27 лікарів із гігієни харчування, переважно у великих містах і повна їх відсутність в областях. Ораторка засвідчила, що в Україні низька охопленість лабораторними дослідженнями харчової продукції, внаслідок малої кількості санітарно-хімічних і мікробіологічних лабораторій, відсутність підготовленого персоналу в них та устаткування.

Саме А.А. Адамова у своїй доповіді наголосила на тому, що відсутність гігієнічного інституту з відділом харчування значно гальмує розвиток гігієни харчування в Україні. Також, на її думку, важливою передумовою розвитку санітарно-харчового нагляду повинно стати створення великої та кваліфікованої санітарно-харчової організації у великих містах і промислових центрах із розрахунку один санітарний лікар на 40-50 тисяч населення. За її словами «...санітарно-харчовий лікар повинен підготовлюватися до роботи й вважати себе не лише контролером за високою якістю харчових продуктів, а й фахівцем харчової справи, реформатором народного харчування й організатором заходів щодо поліпшення харчування населення» [14]. Ще доповідачка зазначила на подальшому розвитку українського санітарно-харчового законодавства. Передбачала посилити роботу лінії громадського харчування, вивчити стан харчування сільського населення і пропагувати здорове харчування, встановити тісний зв'язок між клінікою і гігієною харчування, лікувальних лікарів – із харчовими лікарями.

Цей виступ А.А. Адамової став важливим для створення науково-дослідних інститутів харчування в Україні та підготовці кваліфікованих лікарів із гігієни харчування та ін.

На цій нараді санітарні лікарі доповідали про стан харчування в окремих регіонах України – Донецька, Артемівська, Одеси, Дніпропетровська, Зінов'ївської, Одеської та Мелітопольської областей. Також обговорювалися питання дієтичного харчування хворих у лікарнях України. Зокрема, вказувалося на незадовільний контроль за якістю харчових продуктів; недостатнє фінансування харчування хворих; одноманітність і навіть його відсутність, а також розкладок продуктів в окремих лікарнях; неправильний режим харчування хворих [14].

Про питання організації санітарно-харчового нагляду на залізничному транспорті доповідав санітарний лікар Агеєв, а на водному транспорті – санітарний лікар М.А. Мінчин. Про забезпечення населення м. Одеси молоком і заходи щодо поліпшення його якості йшлося в доповіді П.Ф. Дяченка, а про постачання молока у м. Харків надав інформацію І.П. Сергій. Лікар Гандельсман ознайомив учасників наради з охороною молочного тваринництва в Україні. У доповіді санітарного лікаря В.М. Жаботинського із Харкова йшлося про виробництво олії в Україні та її санітарно-гігієнічну оцінку. Професор В.А. Углов також доповів про поливу українського гончарного посуду. Про стан холодильної справи в Україні доповів Глінка, а про санітарно-харчовий нагляд за холодильниками доповідали професор М.М. Костямін, М.А. Мінчин, Н.А. Ризо [14].

Підсумовуючи свою плідну роботу, Перша Всеукраїнська нарада санітарно-харчових лікарів прийняла розгорнуту резолюцію, а її матеріали були опубліковані.

Таким чином, рішення, прийняті на Першій Всеукраїнській нараді санітарно-харчових лікарів, мали вагомий вплив для розвитку гігієни харчування в Україні.

1927 р. відбулася VI Всеукраїнська санітарна нарада, на якій питання санітарно-харчового нагляду зайняли одне з головних місць. Висвітлення цього питання вказало на необхідність розширення діяльності санітарно-харчової організації, розроблення стандартів основних харчових продуктів, детального вивчення їх виробництва та транспортування, видання обов'язкових постанов, які стосуються питань харчової санітарії, а також збільшення штатів санітарно-харчових лікарів із розрахунку один лікар на 50 000 населення. Ця нарада також звернула особливу увагу на необхідність організації науково-дослідного центру для наукового обґрунтування санітарно-харчового нагляду [6, с. 105].

У довоєнні роки в Україні було проведено два республіканські з'їзди санітарно-харчових лікарів, на яких розглядалися найбільш актуальні питання харчової санітарії. Зокрема, Перший Всеукраїнський з'їзд санітарно-харчових лікарів і лабораторних працівників відбувся 26-31 травня 1934 р. в Одесі. На ньому були присутні близько 350 делегатів України, Москви, Ленінграда, Тбілісі, Ростова, Сімферополя, Новосибірська та інших міст Радянського Союзу [5, с. 564].

На з'їзді було зроблено понад 50 доповідей, переважно практичними лікарями. Їх доповіді розкривали питання санітарного стану громадського харчування, планів і методів санітарного оздоровлення його у вугільній промисловості, в металургії, машинобудуванні, на залізничному транспорті, в селах, у радгоспах і МТС, організації та методів санітарного оздоровлення торгівлі, санітарного стану і програми санітарного оздоровлення рибних промислів, консервної промисловості, плодоовочевої промисловості, хлібопечення, організації та методів санітарної пропаганди та ін.

Гігієні громадського харчування і харчової промисловості присвячені доповіді Б.Л. Гордіна та І.Я. Морейніса «Проблема гігієнізації громадського харчування, шляхи та методи санітарного оздоровлення харчової промисловості».

За тематикою організаційних питань були зроблені такі доповіді, як «Реалізація закону про державну санітарну інспекцію УРСР», «Санітарно-харчові кадри – їх профіль і підготовка», «Проект санітарно-харчового кодексу» [5, с. 565].

В Одесі 22 грудня 1936 р. було скликано Другий Український санітарно-харчовий з'їзд, який мав характер великого всесоюзного з'їзду. У роботі з'їзду взяли участь близько 500 наукових і практичних працівників у галузі гігієни народного харчування з усього Радянського Союзу [5, с. 565].

На з'їзді обговорювалися підсумки за три роки оздоровлення підприємств харчової промисловості та завдання подальшої роботи щодо поліпшення гігієнічної цінності харчових продуктів. Учасники з'їзду ознайомилися зі станом торгівлі харчовими продуктами в УРСР і завданнями санітарно-гігієнічного її оздоровлення. Делегатам довели до відома інформацію про харчові отруєння в УРСР і заходи їх ліквідації. Також на з'їзді розглядалося питання про лабораторний контроль і методику санітарно-гігієнічної оцінки харчових продуктів.

За час роботи Другого Українського санітарно-харчового з'їзду практичними санітарно-харчовими лікарями, науковими співробітниками інститутів харчування та інститутів системи харчової промисловості було зроблено близько 70 доповідей [5, с. 565].

У передвоєнний період (у 1935 і 1940 рр.) були скликані дві Українські наради санітарно-харчових лікарів і лабораторних працівників, присвячені питанням санітарно-харчового нагляду.

Відповідно з прийнятими рішеннями на з'їздах і нарадах санітарно-харчових лікарів Наркомздрав УРСР розробив план щодо подальшого розвитку санітарно-харчового нагляду. Водночас із цим Наркомздрав УРСР підготував низку заходів щодо розширення мережі районних і окружних лабораторій, підготовки лікарів – спеціалістів у галузі харчової санітарії для роботи на периферії та в наукових центрах.

Завдяки прийнятим рішенням на згаданих вище нарадах і з'їздах санітарно-харчових лікарів санітарно-харчовий нагляд у республіці став помітно посиленним. Питома вага санітарно-харчових оглядів у загально-санітарному нагляді складала у 1927-1928 рр. 48,2 %. За ці роки здійснено 53 728 лабораторних досліджень харчових продуктів. На один лабораторний аналіз у 1927-1928 рр. припадало 7,4 санітарно-харчового огляду [6, с. 106]. До кінця довоєнного періоду значно посилювався санітарно-харчовий контроль. До цього часу органи Держсанінспекції значно розширили хіміко-бактеріологічний контроль за харчовими продуктами. Приміром, у 1940 р. було здійснено 4 048 044 лабораторно-харчових аналізів. У галузі попереджувального санітарного нагляду звертає на себе увагу збільшення числа розглянутих проектів підприємств харчової промисловості. Зокрема, у 1939 р. їх було розглянуто 965, а в 1940 р. – 1457 [6, с. 108].

У відповідності до прийнятих рішень із року в рік розширювалася мережа громадського харчування. З'являлися також нові галузі харчового виробництва. У зв'язку з цим перед санітарними органами виникла необхідність вивчення окремих галузей харчового виробництва, що розвивалися, а також оцінки якості харчової продукції, що вироблялася. Проте своїми силами санітарна організація не могла забезпечити

проведення такої роботи. Тому Наркомздрав УРСР за домовленістю із зацікавленими наркоматами республіки заснував у великих містах при харчових підприємствах посади прикріплених лікарів. Ці лікарі не були спеціалістами в галузі харчової санітарії (як ми вже зазначали санітарно-харчових лікарів у ті роки не вистачало) і тому представникам Державної санітарної інспекції потрібно було не тільки контролювати, але одночасно і керувати їх діяльністю. Таке нововведення мало велике значення і відіграло позитивну роль. Так, у Харкові, приміром, у 1933 р. було 325 прикріплених лікарів, які працювали у всіх галузях харчової промисловості, і в громадському харчуванні, торговій мережі та на ринках [6, с. 107].

У галузі практичних заходів щодо розвитку санітарного нагляду Наркомздрав УРСР керувався Постановою ЦК ВКП(б) «О мерах улучшения общественного питания» від 1931 р. Цією постановою до обов'язків органів охорони здоров'я додавалося введення спеціального нагляду за санітарним станом на всіх об'єктах громадського харчування, особливо на харчових комбінатах, які тільки будуються, а також у великих механізованих їдальнях.

Застосовані заходи щодо покращення громадського харчування мали певні результати. Разом зі збільшенням числа громадських їдалень розширювалася і мережа дієтичних їдалень і дієтдиспансерів. Приміром, у 1929 р. в Україні дієтдиспансери були взагалі відсутні, то в 1932 р. їх нараховувалося 172. Особливо збільшувалася кількість їдалень дієтхарчування у провідних галузях промисловості УРСР. Зокрема, у металургійній промисловості у 1932 р. їх було 2315, у машинобудівній – 5300, у хімічній – 975, у гірничорудній – 600, у вугільній – 3000 [6, с. 106].

Все це сприяло збільшенню кількості санітарно-харчових лікарів. Так, в Україні у 1928 р. було лише 28 таких спеціалістів, а в 1932 р. – 145. З'явилися також кадри спеціалістів із дієтичного харчування. Приміром, у 1929 р. було лише 2 дієтлікаря, то в 1932 р. їх налічувалося 106. Дієтсестер у 1929 р. не було взагалі, а в 1932 р. – 250 [6, с. 106]. Збільшенню санітарно-харчових лікарів і спеціалістів у галузі дієтичного харчування сприяло відкриття у медичних інститутах України санітарно-гігієнічних факультетів [17; 19-21].

Розвиток громадського харчування вимагало значного розширення діяльності санітарно-харчових лікарів із тим, щоб вони не обмежувалися тільки роботою в галузі санітарного нагляду, а також займалися організацією та раціоналізацією у галузі громадського харчування. Особливе значення надавалося популяризації основ гігієни харчування серед населення. З цією метою було створено Товариство пропаганди та раціоналізації здорового народного харчування.

Науково-дослідні інститути і санітарні лікарі УРСР проводили велику роботу щодо технічної пропаганди. Вся ця робота спрямовувалася на популяризацію гігієнічних вимог і навиків, на підвищення санітарної грамотності працівників харчових підприємств, на поширення серед населення знань із питань раціонального харчування.

У 1930-1932 рр. в Україні видавався масовий популярний журнал «За здорове харчування». Багато статей із питань раціонального харчування друкувалося у популярному журналі «Шлях до здоров'я», що видавався в Україні у довоєнний період.

Широко почала видаватися масова популярна література з питань гігієни харчування. У 1932-1934 р. у Харкові видавався журнал «Проблеми харчування». У журналі висвітлювалися питання фізіології та біохімії харчування, гігієни харчування і харчової мікробіології, профілактичного та лікувального харчування, кулінарної технології, харчової санітарії, стан харчування дітей і підлітків. Перший номер журналу вийшов у квітні-травні 1932 р. У передмові підкреслювалося, що журнал стане рупором, який зв'яже науку з громадськістю. Всього вийшов 21 номер журналу. В них опубліковано близько 300 наукових і науково-практичних робіт. Серед авторів статей були такі відомі вчені, як академік Г.В. Фольборт і професор С.А. Томілін, професори-гігієністи А.Ф. Сулима-

Самойло і М.П. Дуб'янська, біохіміки Б.О. Лавров, К.М. Леутський і С.І. Винокуров, професори-дієтологи М.І. Певзнер, М.М. Губергіц і О.Й. Войнар [1].

20-30-ті роки ХХ ст. стали початком активізації науково-дослідної діяльності у галузі гігієни харчування. Наприкінці 20-х років ХХ ст. санітарно-гігієнічні відділи при санітарно-бактеріологічних інститутах почали надавати значної уваги вивченню питань харчування. Так, у Харківському (В.А. Углов) і Дніпропетровському санітарно-бактеріологічних інститутах (М.В. Донич) та Одеській санітарно-бактеріологічній лабораторії (М.М. Костямін) були здійснені дослідження харчової цінності окремих харчових продуктів, розроблені методи їх гігієнічної оцінки і санітарно-харчового нагляду. Проте цього було недостатньо.

Результати своїх досліджень із гігієни харчування публікували викладачі медичних інститутів України. Так, у 1925-1932 рр. в Харківському медичному інституті кафедру соціальної гігієни та охорони здоров'я очолював професор С.А. Томілін. Він автор понад 100 наукових праць. У тому числі 17 монографій [17]. Серед яких монографія «Спроба санітарного опису України» (1928) [23]. У цій монографії автор узагальнив дані вивчення стану харчування в дореволюційній Росії, здійснив аналіз стану харчування сільського населення України у 20-ті роки ХХ ст. Аналізуючи дані, професор стверджував, що стан харчування дорослого сільського населення у 1925 р. значно погіршився. Навіть характер харчування у дуже заможної частини селянства не задовольняв гігієнічних вимог. На основі цього автор зробив висновок, що необхідно «... раціоналізувати харчування селянства, зробити його здоровішим і тим самим поліпшити та зміцнити стан селянських мас...» [16].

Професор цього ж інституту А.В. Палладін у 1922 р. здійснив друге видання своєї книги «Основи живлення» (1919) [8], а в 1925 р. знову її перевидав. В останньому виданні автор українською мовою зробив ряд конкретних поправок і доповнень згідно з наявними на початку ХХ ст. уявленнями про фізіологію та біохімію харчування. У цій монографії представлена характеристика харчових речовин, процесів травлення і засвоюваності їжі в травному каналі, хімічного складу харчового раціону, показано значення якості харчових білків, мінеральних речовин і води в процесах травлення та засвоєння їжі, норми харчування. Окремий розділ присвячено мінімальним білковим нормам. Висвітлено питання доцільності харчування лише рослинною їжею, значення штучних продуктів у харчуванні, а також описано методики створення харчових норм. Професор широко використав результати досліджень провідних учених Західної Європи, Канади, США під час аргументації основних положень і висновків [15].

В Одеському медичному інституті завідувач кафедри гігієни професор М. М. Костямін у 20-х роках ХХ ст. опублікував ряд наукових праць: «Гигиена питания», «Санитарно-пищевое товароведение», «Практика исследования пищевых продуктов», «Биологический способ определения качества муки», «Гигиена в холодильном деле», «Гигиена консервного производства» [20].

У Київському медичному інституті в 1923-1929 рр. кафедру професійної гігієни очолював професор В.Я. Підгаєцький – вчений-гігієніст і досвідчений педагог [21]. Ним опубліковано ряд праць, присвячених питанням раціонального харчування населення загалом і сільськогосподарських працівників і дітей зокрема [9-13]. Ці праці мали велике значення для покращення здоров'я населення України внаслідок пережитих Першої світової та громадянської війн і революції, а також для підвищення продуктивності праці. Автором з'ясовано, що в Україні на той час не існувало усталеного типу харчування сільськогосподарських робітників, а їхній раціон не відповідав енергетичним затратам. Із метою ліквідації цих недоліків професор обґрунтував конкретні шляхи поліпшення харчування сільськогосподарських робітників. Особливу увагу вчений пропонував звернути на необхідність створення чіткої системи захисту дітей та організацію дитячого харчування. Під час реалізації цих та інших завдань, на його думку, необхідно дотримуватися

визначених компетентними органами норм харчування, що сприятиме підвищенню продуктивності праці [24-25].

У 1935 р. у Київському медичному інституті розпочала свою діяльність кафедра гігієни харчування під керівництвом доцента Г.Ф. Поллака. Наукова робота викладачів кафедри гігієни харчування у довоєнний період була спрямована у такому напрямі: вивчення регенераційних процесів організму під впливом факторів харчування за допомогою тканинних культур (Г.Ф. Поллак); вивчення розповсюдженості харчових отруєнь із метою розробки та впровадження профілактичних заходів (Б.Л. Гордін); обґрунтування використання методики визначення окислювально-відновлювального потенціалу харчових продуктів як раннього показника їх псування (І.П. Барченко). Перед війною за матеріалами вищезазначених досліджень асистенти Б.Л. Гордін та І.П. Барченко захистили кандидатські дисертації.

Одним із аспектів наукової діяльності кафедри було вивчення закономірностей виникнення і розвитку харчових отруєнь. Унаслідок цих досліджень була розроблена і впроваджена в УРСР система профілактичних заходів.

Одночасно Г.Ф. Поллак і Б.Л. Гордін брали активну участь у діяльності лабораторій Інституту гігієни праці та Інституту харчування у сумісній розробці актуальних питань гігієни харчування і проведення наукових досліджень; публікували методичні роботи з організації проведення санітарно-харчового нагляду в Україні [21].

Водночас необхідно відзначити, що тоді радянською владою на базі академічних установ засновувалися науково-дослідні кафедри. Вони мали велике значення в організації науки в Україні ХХ ст. і стали основою для формування науково-дослідних інститутів сучасного типу. Однією з таких кафедр була кафедра народного здоров'я, гігієни та санітарії при ВУАН, яку в 1921 р. організував і очолив академік О.В. Корчак-Чепурківський [22]. У 1927 р. вийшла з друку його книга «Їжа та здоров'я людини. Головні основи фізіології та гігієни щодо живлення та харчування», яка була дозволена Державним Науково-Методологічним Комітетом Наркомосвіти УСРР із секції соціального виховання як бібліотечний посібник для учнів [7]. Цією книгою автор намагався привернути увагу чинної влади до проблем харчування населення, збереження та зміцнення його здоров'я. На її сторінках він ознайомлював читача зі значенням раціонального харчування для здоров'я людини з наукової точки зору; зрозумілою для читачів мовою пояснював фізіологію організму, надавав рекомендації щодо збереження здоров'я та попередження захворювань. О.В. Корчак-Чепурківський також висвітлив негативний вплив на організм шкідливих звичок: алкоголю, тютюну та наркотичних речовин. Науково обґрунтував енергетичний та хімічний склад добового раціону для людей різних спеціальностей, а також ознайомив читачів із вегетаріанством та його значенням для харчування та здоров'я людини [18].

На той час це був перший український посібник із гігієни харчування, котрим користувалися студенти медичних закладів, доки його не вилучили з медичних бібліотек у 30-х р. ХХ ст. [3, с. 23].

Таким чином, вищезгадані видатні вчені-гігієністи зробили значний внесок у розвиток гігієни харчування в Україні завдяки своїм дослідженням і опублікованим працям у цій галузі. Ці праці й тепер не втратили свого наукового значення. Фахівці використовують ці матеріали з метою порівняльного аналізу стану здоров'я та харчування населення України.

Як нами вже зазначалося, у зв'язку з розвитком громадського харчування і харчової промисловості виникла необхідність створення спеціальних науково-дослідних інститутів, які б в основному займалися вивченням питань гігієни харчування. У зв'язку з цим у 1929 р. Наркомздрав УРСР організував в Одесі перший у Радянському Союзі Інститут народного харчування, а в 1930 р. у Харкові – Український інститут харчування з філіалами в Києві та Донецьку. З 1931 р. філіал у Києві був реорганізований у самостійний Інститут харчування. Робота цих інститутів була присвячена вивченню норм, режиму та

раціону харчування різних вікових і професійних груп населення; питанням лікувально-профілактичного харчування робітників підприємств, де були шкідливі фактори впливу на здоров'я; вивченню хімічного складу харчових продуктів. Завдяки участю у них таких відомих учених, як А.В. Палладін, Г.В. Фольборт, М.М. Губергриц, В.Г. Дроботько, С.М. Ручковський, С.І. Винокуров, А.Ф. Сулима-Самойло та інших, успішно розвивалися дослідження в галузі біохімії та фізіології харчування, епідеміології, профілактики харчових отруєнь і лікувального харчування [6, с. 108-109].

Водночас необхідно зазначити, що пророблена робота українськими фахівцями у галузі гігієни та санітарії харчування здійснила чималий вклад у санітарно-харчове законодавство СРСР. Так, саме в Україні розроблено нормативи для отрутохімікатів, що застосовуються у сільському господарстві, санітарні правила для ряду галузей харчової промисловості (консервної, плодоовочевої, молочно, рибної), ряд бактеріологічних нормативів та ін. більшість цих нормативів і правил було опубліковано в «Довіднику держсанінспектора», виданому Держмедвидавом УРСР у 1948 р. [5, с. 565].

Отже, проведені у 20-30-х рр. ХХ ст. Українські наради санітарно-харчових лікарів і лабораторних працівників, а також Українські санітарно-харчові з'їзди здійснили вагомий поштовх для розвитку гігієни харчування в Україні у зазначений період. Зокрема, на основі прийнятих на них рішень і резолюцій в Україні впроваджено ряд заходів щодо поширення мережі районних і крайових лабораторій, підготовці лікарів-спеціалістів у галузі харчової санітарії завдяки відкриттю у медичних інститутах санітарно-гігієнічних факультетів. Науково-педагогічний персонал яких здійснював дослідження у галузі гігієни харчування, а результати публікував у наукових виданнях. Для вивчення питань гігієни харчування створено науково-дослідні інститути харчування в Одесі (перший у Радянському Союзі), Харкові, Києві та Донецьку, що стало провідним фактором у подальшому розвитку гігієни харчування в Україні. З метою популяризації основ гігієни харчування серед населення створювалися товариства пропаганди здорового харчування, а також видавалася масова популярна література з питань гігієни харчування. Завдяки отриманим результатам українських фахівців у галузі гігієни та санітарії харчування здійснено чималий вклад у санітарно-харчове законодавство СРСР.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у широкому аналізі діяльності науково-дослідних інститутів харчування в Одесі, Харкові, Києві, Донецьку та з'ясуванні їх внеску у розвиток гігієни харчування в Україні у міжвоєнний період 1921-1941 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Відродження журналу / Редакційна колегія // Проблеми харчування. – 2003. – № 1. – С. 21.
2. Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах / Я. Ганіткевич. – Львів, 2004. – С. 162.
3. Ганіткевич Я. Українські лікарі – вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи / Я. Ганіткевич. – Львів, 2002. – С. 11-37.
4. Гордін Б.Л. Пути развития гигиены питания в УССР за 40 лет / Б.Л. Гордін // Вопросы питания. – 1957. – № 6. – С. 4.
5. Гордін Б.Л. Розвиток гігієни харчування в УРСР / Б.Л. Гордін // Досягнення охорони здоров'я в Українській РСР / Під ред. Л.П. Шупика. – К.: Державне медичне видавництво УРСР, 1958. – С. 554-577.
6. Грандо А.А. Развитие гигиены в Украинской ССР / А.А. Грандо. – К.: Здоров'я, 1975. – 198 с.
7. Корчак-Чепурківський О.В. Їжа та здоров'я людини. Головні основи фізіології та гігієни що до живлення та харчування / О.В. Корчак-Чепурківський. – К.: Державне видавництво України, 1927. – 68 с.
8. Палладін А.В. Основи живлення / А.В. Палладін. – Х.: Держвидав України, 1919. – 202 с.

9. Підгаєцький В.Я. До характеристики харчування робітників на сільгоспах УРСР у 1923-1924 рр. / В.Я. Підгаєцький // Українські медичні вісті. – 1925. – № 1. – С. 198-207.
10. Підгаєцький В.Я. Роль і сучасні завдання фізичної культури / В.Я. Підгаєцький // Київський медичний журнал / Орган Київських научних медичних обществ. – 1922. – № 6. – С. 19.
11. Підгаєцький В.Я. Харчування сільськогосподарських робітників на Україні / В.Я. Підгаєцький // Земельник / Громадсько-професійний та науковий щомісячник Науково-технічної секції Всеробітземлісу на Україні. – Х., 1924. – № 3. – С. 78-82.
12. Подгаецкий В.Я. Вопросы НОТ в приложении к сельскому хозяйству / В.Я. Подгаецкий // Работник Земли и Леса. – 1923. – № 4-5. – С. 55.
13. Подгаецкий В.Я. К вопросу о положении попечения о детях в Германии / В.Я. Подгаецкий // Профилактическая медицина. – Х., 1923. – № 1-2. – С. 95-104.
14. Смоляр В.І. До 75-річчя із часу проведення Першої Всеукраїнської наради санітарних лікарів / В.В. Смоляр // Проблеми харчування. – 2004. – № 2. – С. 14.
15. Смоляр В.І. До 85-річчя видання книги проф. А. Палладіна «Основи живлення», Х.: Держвидав України, 1919. – 202 с. / В.І. Смоляр // Проблеми харчування. – 2005. – № 1. – С. 49-54.
16. Смоляр В.І. Томілін С.А. «Спроба санітарного опису України» / В.І. Смоляр // Проблеми харчування. – 2007. – № 2. – С. 29.
17. Товкун Л.П. Розвиток гігієни у вищих медичних закладах Харкова (1920-1930-ті рр.) / Л.П. Товкун // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 44. – К., 2014. – С. 139-144.
18. Товкун Л.П. Академік О.В. Корчак-Чепурківський – основоположник кафедри народного здоров'я, гігієни і санітарії при ВУАН / Л.П. Товкун // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 19. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2007. – С. 209-215.
19. Товкун Л.П. Внесок учених-гігієністів Дніпропетровського медичного інституту в розвиток гігієни як науки та предмету викладання в Україні в міжвоєнний період (1922-1941 рр.) / Л.П. Товкун // Питання сучасної науки і освіти: Матеріали XI Міжнародної наукової Інтернет-конференції 14-16 липня 2015 року: зб. наук. праць. – К., 2015. – С. 123-131.
20. Товкун Л.П. Внесок учених-гігієністів Одеського медичного інституту в розвиток гігієни в Україні (1921-1941 рр.) / Л.П. Товкун // Краєзнавство. Науковий журнал, 2015, № 1/2 (90/91) – С. 213-216.
21. Товкун Л.П. Розвиток гігієнічної освіти і науки в Київському медичному інституті (1920-1941 рр.) / Л.П. Товкун // Переяславський літопис: зб. наук. статей. Вип. 6. / [ред. колегія: Коцур В.П. (голов. ред.) та ін.] – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 259-267.
22. Товкун Л.П. Роль академіка О.В. Корчака-Чепурківського у становленні та діяльності медичних установ УАН-ВУАН-АН УРСР (1921-1934 рр.) / Л.П. Товкун // Технологічна освіта: проблеми, досвід, перспективи : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 9. – С. 214-220.
23. Томілін С.А. Спроба санітарного опису України / С.А. Томілін. – Х.: ЦСУ, 1928. – 67 с.
24. Яворовський О.П. Професор В.Я. Підгаєцький про значення раціонального харчування в умовах народногосподарської кризи та наслідків голоду 1921-1923 років в Україні / О.П. Яворовський, І.М. Сахарчук, В.І. Зенкіна, О.В. Кузьмінська // Довкілля та здоров'я. – 2010. – № 4. – С. 77-78.
25. Яворовський О.П. Професор В.Я. Підгаєцький про значення раціонального харчування в умовах народногосподарської кризи та наслідків голоду 1921-1923 років в Україні / О.П. Яворовський, І.М. Сахарчук, В.І. Зенкіна, О.В. Кузьмінська // Довкілля та здоров'я. – 2011. – № 1. – С. 76-80.

REFERENCES

1. Vidrozhennia zhurnalu / Redaktsiina kolehiia // Problemy kharchuvannia. – 2003. – № 1. – S. 21.
2. Hanitkevych Ia. Istoriia ukrainskoї medytsyny v datakh ta imenakh / Ia. Hanitkevych. – Lviv, 2004. – S. 162.
3. Hanitkevych Ia. Ukrainski likari – vcheni pershoї polovyny XX stolittia ta yikhni naukovi shkoly / Ia. Hanitkevych. – Lviv, 2002. – S. 11-37.

4. Gordin B.L. Puti razvitiya gigieny pitaniya v USSR za 40 let / B.L. Gordin // Voprosy pitaniya. – 1957. – № 6. – S. 4.
5. Hordin B.L. Rozvytok hihiieny kharchuvannia v URSR / B.L. Hordin // Dosiahnennia okhorony zdorovia v Ukrainskii RSR / Pid red. L.P. Shupyka. – K.: Derzhavne medychne vydavnytstvo URSR, 1958. – S. 554-577.
6. Grando A.A. Razvitie gigieny v Ukrainskoy SSR / A.A. Grando. – K.: Zdorovya, 1975. – 198 s.
7. Korchak-Chepurkivskiy O.V. Yizha ta zdorovia liudyny. Holovni osnovy fiziologii ta hihiieny shcho do zhyvlennia ta kharchuvannia / O.V. Korchak-Chepurkivskiy. – K.: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, 1927. – 68 s.
8. Palladin A.V. Osnovy zhyvlennia / A.V. Palladin. – Kh.: Derzhvydav Ukrainy, 1919. – 202 s.
9. Pidhaietskiy V.Ia. Do kharakterystyky kharchuvannia robotnykiv na silhospakh URSR u 1923-1924 rr. / V.Ia. Pidhaietskiy // Ukrainski medychni visti. – 1925. – № 1. – S. 198-207.
10. Pidhaietskiy V.Ia. Rol i suchasni zavdannia fizychnoi kultury / V.Ia. Pidhaietskiy // Kyeviskiy medytsynskiy zhurnal / Orhan Kyeviskykh nauchnykh medytsynskykh obshchestv. – 1922. – № 6. – S. 19.
11. Pidhaietskiy V.Ia. Kharchuvannia silskohospodarskykh robotnykiv na Ukraini / V.Ia. Pidhaietskiy // Zemelnik / Hromadsko-profesiyni ta naukovyi shchomisiachnyk Naukovo-tekhnichnoi sektsii Vserobitzemlisu na Ukraini. – Kh., 1924. – № 3. – S. 78-82.
12. Podgaetskiy V.Ya. Voprosy NOT v prilozenii k selskomu khazyaystvu / V.Ya. Podgaetskiy // Rabotnik Zemli i Lesa. – 1923. – № 4-5. – S. 55.
13. Podgaetskiy V.Ya. K vorosu o polozhenii popecheniya o detyakh v Germanii / V.Ya. Podgaetskiy // Profilakticheskaya meditsina. – Kh., 1923. – № 1-2. – S. 95-104.
14. Smoliar V.I. Do 75-richchia iz chasu provedennia Pershoi Vseukrainskoi narady sanitarnykh likariv / V.V. Smoliar // Problemy kharchuvannia. – 2004. – № 2. – S. 14.
15. Smoliar V.I. Do 85-richchia vydannia knyhy prof. A. Palladina «Osnovy zhyvlennia», Kh.: Derzhvydav Ukrainy, 1919. – 202 s. / V.I. Smoliar // Problemy kharchuvannia. – 2005. – № 1. – S. 49-54.
16. Smoliar V.I. Tomilin S.A. «Sproba sanitarnoho opysu Ukrainy» / V.I. Smoliar // Problemy kharchuvannia. – 2007. – № 2. – S. 29.
17. Tovkun L.P. Rozvytok hihiieny u vyshchykh medychnykh zakladakh Kharkova (1920-1930-ti rr.) / L.P. Tovkun // Etnichna istoriia narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 44. – K., 2014. – S. 139-144.
18. Tovkun L.P. Akademik O.V. Korchak-Chepurkivskiy – osnovopolozhnyk kafedry narodnoho zdorovia, hihiieny i sanitarii pry VUAN / L.P. Tovkun // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Vyp. 19. – Ternopil: Vydavnytstvo Aston, 2007. – S. 209-215.
19. Tovkun L.P. Vnesok uchenykh-hihiienistiv Dnipropetrovskoho medychnoho instytutu v rozvytok hihiieny yak predmetu vykladannia v Ukraini v mizhvoiennyi period (1922-1941 rr.) / L.P. Tovkun // Pytannia suchasnoi nauky i osvity: Materialy XI Mizhnarodnoi naukovoi Internet-konferentsii 14-16 lypnia 2015 roku: zb. nauk. prats. – K., 2015. – S. 123-131.
20. Tovkun L.P. Vnesok uchenykh-hihiienistiv Odeskoho medychnoho instytutu v rozvytok hihiieny v Ukraini (1921-1941 rr.) / L.P. Tovkun // Kraieznavstvo. Naukovyi zhurnal, 2015, № 1/2 (90/91) – S. 213-216.
21. Tovkun L.P. Rozvytok hihiienichnoi osvity i nauky v Kyivskomu medychnomu instytuti (1920-1941 rr.) / L.P. Tovkun // Pereiaslavskiy litopys: zb. nauk. statei. Vyp. 6. / [red. kolehiia: Kotsur V.P. (holov. red.) ta in.] – Pereiaslav-Khmelnitskiy, 2014. – S. 259-267.
22. Tovkun L.P. Rol akademika O.V. Korchaka-Chepurkivskoho u stanovlennia ta diialnist medychnykh ustanov UAN-VUAN-AN URSR (1921-1934 rr.) / L.P. Tovkun // Tekhnolohichna osvita: problemy, dosvid, perspektyvy : zb. nauk. prats. Pereiaslav-Khmelnitskiy, 2013. – Vyp. 9. – S. 214-220.
23. Tomilin S.A. Sproba sanitarnoho opysu Ukrainy / S.A. Tomilin. – Kh.: TsSU, 1928. – 67 s.
24. Iavorovskiy O.P. Profesor V.Ia. Pidhaietskiy pro znachennia ratsionalnoho kharchuvannia v umovakh narodnohospodarskoi kryzy ta naslidkiv holodu 1921-1923 rokiv v Ukraini / O.P. Yavorovskiy, I.M. Sakharchuk, V.I. Zenkina, O.V. Kuzminska // Dovkillia ta zdorov'ia. – 2010. – № 4. – S. 77-78.
25. Iavorovskiy O.P. Profesor V.Ia. Pidhaietskiy pro znachennia ratsionalnoho kharchuvannia v umovakh narodnohospodarskoi kryzy ta naslidkiv holodu 1921-1923 rokiv v Ukraini / O.P. Yavorovskiy, I.M. Sakharchuk, V.I. Zenkina, O.V. Kuzminska // Dovkillia ta zdorov'ia. – 2011. – № 1. – S. 76-80.

Товкун Л. Совещания и съезды санитарно-пищевых врачей в 20-30-х гг. XX в. и их вклад в развитие гигиены питания в Украине.

В статье отражена деятельность Всеукраинских санитарных Совещаний, съездов санитарно-пищевых врачей, Всеукраинских советов санитарно-пищевых врачей в 20-30-х гг. XX в., а также их роль в развитии гигиены питания в Украине в указанный период.

Методология данного исследования основана на принципах историзма, объективности и системного анализа фактов и событий.

В заключении утверждается, что на основе принятых решений и резолюций на украинских совещаниях санитарно-пищевых врачей и лабораторных работников, а также Украинских санитарно-пищевых съездах в 20-30-х гг. XX в. в Украине внедрен ряд мероприятий по распространению сети районных и краевых лабораторий, подготовке врачей-специалистов в области пищевой санитарии благодаря открытию в медицинских институтах санитарно-гигиенических факультетов. Научно-педагогический персонал которых осуществлял исследования в области гигиены питания, а результаты публиковал в научных изданиях. Для изучения вопросов гигиены питания созданы научно-исследовательские институты питания в Одессе (первый в Советском Союзе), Харькове, Киеве и Донецке, что стало ведущим фактором в дальнейшем развитии гигиены питания в Украине. С целью популяризации основ гигиены питания среди населения создавались общества пропаганды здорового питания, а также выдавалась массовая популярная литература по вопросам гигиены питания. Благодаря полученным результатам украинских специалистов в области гигиены и санитарии питания осуществлено немалый вклад в санитарно-пищевое законодательство СССР.

Ключевые слова: *Всеукраинская санитарная Рада, Съезд санитарно-пищевых врачей, Всеукраинское совещание санитарно-пищевых врачей, гигиена питания, научно-исследовательский институт питания.*

Tovkun L. Councils and congresses of sanitary-food doctors in the 20-30th years of XXth century and their contribution to the development of food's hygiene in Ukraine.

In the article deals with the activities of All-Ukrainian sanitary Councils, Congresses of sanitary-food doctors, All-Ukrainian councils of sanitary-food doctors in the 20-30th years of XXth century, and their role in the development of food's hygiene in Ukraine in the mentioned period.

The methodology of this research is based on the principles of historicism, objectivity and systematical analysis of the facts and events.

In the conclusion confirms, that on the basis of the reasonable decisions and resolutions at Ukrainian councils of sanitary-food doctors and laboratory workers, and also of Ukrainian sanitary-food congresses in the 20-30th years. XX century in Ukraine inculcated a number of measures in regard to spreading the net of district and regional laboratories, preparation of doctors-specialists in the branch of food sanitary through of the opening in the medical institutes of sanitary-hygienic faculties. Research and pedagogical personnel, which carried of research in the branch of food's hygiene, and the results published in scientific journals. For study of questions with food's hygiene made of research institutes of food in Odessa (the first in the Soviet Union), Kharkiv, Kyiv and Donetsk, which was a leading factor in the further development of food's hygiene in Ukraine. In order to popularize of the basics of food's hygiene among the population reated of societies of propagation of healthy eating and seemed of mass popular literature from the questions of food's hygiene. Thanks to the results obtained of Ukrainian specialists in the branch of hygiene and sanitary of food made a considerable contribution to sanitary-food laws of the USSR.

Keywords: *All-Ukrainian sanitary Council, Congress of sanitary-food doctors, All-Ukrainian council of sanitary-food doctors, food's hygiene, research institute of food.*

Одержано 15.09.2015.